

Men det skal også understreges at man ikke kun bør tænke på de traditionelle ord. Produktive led er en vigtig del af ordforrådet i et sprog; de har krav på leksikografisk behandling, og det får de i vid udstrækning i ODS.

ODS-Supplementet kan rette op på nogle af ODS' mangler og svagheder, men et supplement er ikke en ny udgave, det kan og skal ikke redigere hovedværket om.

Note

1. Om registreringer af sammensætnings andetled se ODS-Supplementet.I.xiii: Efterledsregistrant til ODS. - Med -avl findes følgende ord:

Opslagsord og ssgr. trykt med halvfed skrift: Aars-, Ande-, Bi-, Blandings-, Bog-, Børne-, Familie-Fiske-, Fjerkræ-, Frem-, Fuldblods-, Fæ-, Halvblods-, Husdyr-, Ind-, Korn-, Kvæg-, Land-, Muldyr-, Op-, Ord-, Over-, Plante-, Præstegaards-, Remonte-, Ren-, Rodfrugt-, Runkelroe-, Selv-, Silke-, Silkeorm(e)-, Slægtskabs-, Sports-, Sprog-, Stam(me)-, Sukkerroe-, Sukkerør(s)-, Sølvræve-, Tohestes-, Ud-, Ørredavl.

Ord i oversigtsartikler: Bomulds-, Faare-, Foder-, Frugt-, Frø-, Gaase-, Gede-, Græs-, Heste-, Hjemme-, Honning-, Humle-, Hvide-, Hø-, Hønse-, Hør-, Kaffe-, Kalkun-, Kanin-, Kartoffel-, Kløver-, Krap-, Krebse-, Krydsnings-, Lucerne-, Løg-, Majs-, Olie-, Opium(s)-, Pære-, Ren-, Rensdyrs-, Ris-, Roe-, Rug-, Safran-, Slave-, Snegle-, Straa-, Struds(e)-, Stude-, Stutteri-, Sukker-, Svampe-, Suibel-, Svine-, Sæde-, Te-, Tobaks-, Toheste-, Traver-, Træ-, Tulipan-, Vildt-, Vin-, Æble-, Æsel-, Østersavl.

Svine-, i ssgr. [svi(ˈ)na-] (i de nbf. 1.60ff. nævnte ssgr. alm. m. hovedtryk paa begge ssg-led). især af Svin 1 (jf. Svin-samt Svins- i Svins-oiden); saaledes foruden de nbf. anførte i mange mere tilfældige ell. let forstaaelige ssgr. (navnlig i ell. faql.) som Svine-ajle, -avl, -bestand, -besætning, -eksport, -flok (jf. -drift 2), -foder, -fodring(s-forsøg), -gødning, -handel, -handler, -hjord, -hytte (jf. -hus), -influenza, -kasse, -kastning, -kolera, -lort, -marked, -mæg, -opdræt(ning), -opdrætter, -pranger, -pris, -race, -rosen, -skarn, -slagter, -slagtning, -slægt, -sygdom, -tinte (jf. -syge), -transport, -tælling, -udførsel, -vogter; spec. om dele af det slagtede svin oln. (jf. Flæske-) som Svineben, -blod, -bøv, -filet, -flomme, -hjerter, -ister, -kam (jf. I. Kam 4.1 slutn.), -karbonade, -kotelet, -krop, -lever, -mørbrad, -nyre, -side, -skank, -skinke, -tunge. || (dagl.) til Svin 1 og 3 samt svine 1, i udtryk for noget urentligt (tilsmudsende) ell. noget groft, ubehageligt, uordentligt, daddelværdigt, umoralsk (svinsk) oln. ell. undertiden med (blot) forstærkende bet.; jf. Svine-butik, -bæst, -fuld, -held oln.; saaledes ogs. mere tilfældige (ikke nbf. behandlede) ssgr. som Svine-arbejde, -avis, -blad, -iere (jf. -vej) samt (mindre br.) ssgr. som fig.: (arresten) er svinefyldt med Rotter og Skarnbasser. K.Becker.VV.I. 35 (jf. -fuld). Jeg lavede sgu en svinego' Forretning i Gaar. Ekstrabl. 11.11.1932.3.sp.1 (jf. -heldig). Der var i alle Stuer, hvad man vulgo kalder en Svinehede. de Meza. Krigs-Dagbøger 1849-51. (1928). 210. det er svine-koldt. Chr.Engelst.SL.80 (jf. hundekoldt). vi er noget rigtig Svinerak. CF.Mortens.EF. 176. svinestædig. Schand.O.II.147.

XXII. Bentrykt 7/4, 1944

Projektion, en. [projæg(ˈ)joːn] ft. -er. (fr. projection; fra lat. projectio, vds. til projicere, se projicere; jf. Projekt, projektere osv.) 1) (især mat.) gengivelse, afbildning af et punkt ell. en punktsamling (plan figur, legeme) paa en plan (projektionsplanen, billedplanen) ved dragning af rette linier gennem punkterne til skæring med billedplanen; ogs. om den ved afbildningen fremkomne figur. Primon.Lexicon.(1807). Et Liniestykke AB's Projektion paa en Linie L er det Liniestykke, som afskæres paa L af to Linier fra A og B vinkelrette paa L. Geom.60. || i billedl. En Projektion af den mykeniske Storstat er Zeus Overherredømme over sine guddommelige Vasaller. Gymnasieskolen.1927. 113. || hertil bl. a. Projektions-akse, -linje, -lære, -plan, -tegning (se fr. Sal. XIX.592). 2) (geogr.) fremstilling af (en del af) jordens overflade paa et plan; kortprojektion. Meyer. Sal. XV.349ff. 3) (til projicere 2; faql.) frembringelse af et billede v.hj. af optiske linser oln. J.Baden.Fr.O. nu især om henkastning af et lysbillede paa en skærm. Sal. XIX.592. || hertil bl. a. Projektions-apparat (o: lysbilledapparat), -billede, -linse (McKnudsen.Fysik.1928). 631.

Type-, i ssgr. især i flg. anv.: 1) (især faql.) af Type 2, jz. (foruden de nbf. medtagne) Type-betegnelser, -forskæl, -samling (jz. af oldsager); spec. i betegnelser for hvad der tilhører en bestemt standardtype, som Type-hus, -kost, -mad, -vare, -vin (se u. bet. 2.1). 2) (faql., især bogtr.) af Type 4, jz. (foruden de nbf. nævnte) Type-art, -form, -højde, -materiel, -sats, -snit (jf. II. Snit 4.3), -støber(i), -sæt, -tryk, -trykt (bog), og betegnelser for (dele af) maskiner, apparater, der anvender (ell. fremstiller) typer, som Type-arm, -henter, -hjul, -stang, -støbe-maskine, -sættmaskine, -telegraf, -tryk-apparat, -tryk-telegraf. || **eksempel**, et eksempel, der viser en type (2) af noget. Brøndum-Nielsen.GG.II.362. (undervisningen i regning bestaar ofte kun) i gennemgang og demonstration af typeexempler. Vor-Ungdom.1944/45.255. -**fast**, adj. [2] (biol.) om art, anlægstype: som holder sig uforandret.

XVI. Bentrykt 11/4, 1935

XXIV. Bentrykt 11/4, 1948

Mette Kunø og Erik Vive Larsen (udg.):
5. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog,
Århus 1995

DE JOURNALISTISKE GENRER SOM TEKSTLINGVISTISK PROBLEM

Af Finn Frandsen (Handelshøjskolen i Århus)

1. Indledning

En fransk litteraturforsker hævdede for nogle få år siden, at "spørgsmålet om genrernes status altid har fokuseret på de litterære genrer og så godt som ikke er blevet stillet i forhold til de ikke-litterære genrer eller de mundtlige diskursive praksisser" (Schaeffer 1989, 7). Årsagen til denne eksklusive interesse for de litterære genrer skulle være, at spørgsmålet om genrerne for litteraturvidenskabens vedkommende er identisk med spørgsmålet om litteraturens væsen. Litteraturen udgør nemlig blot "regionale områder af et bredere semiotisk område, nemlig de verbale praksisser, der ikke alle er kunstneriske: problemet med den ekstensionelle og definitions-mæssige afgrænsning af litteraturens (eller poesiens) felt kan derfor forekomme afgørende" (op. cit., 9).

Enhver, der har et vist kendskab til tekstlingvistik, ved, at denne påstand næppe kan siges at have gyldighed for de sidste to-tre årtier: tekstgenrer, teksttyper og tekstsorter¹ har været et forskningsområde lige siden tekstlingvistikken blev konstitueret som disciplin omkring 1970, og man har både interesseret sig for litterære og ikke-litterære genrer; ja, jeg ville endda formulere det sådan, at man først og fremmest har interesseret sig for de ikke-litterære genrer.

Tekstgenrer, teksttyper og tekstsorter er altså et anerkendt forskningsområde inden for tekstlingvistikken, men det er også et område, hvor der endnu ikke hersker nogen form for paradigmatisk konsensus. Et signal om, at løsningsforslagene er mange og går i forskellige retninger, er de oversigtsartikler, som forsøger at opstille "typologier over typologierne". Bernard Schneuwly fra gruppen omkring Jean-Paul Bronckart i Geneve har f.eks. opstillet seks grundlæggende typer af teksttypologier, der som typologiseringsbasis har:

1) en heterogen liste over såvel tekst-interne som tekst-eksterne kriterier, der gør det muligt at karakterisere et bestemt antal tekster

Sandig (1972), som opstiller ikke mindre end 20 forskellige kriterier (efter systemet +/-: talt, spontant, monologisk, 1. person osv.), er et typisk eksempel på denne fremgangsmåde.

2) de sproglige og/eller kognitive procedurer, som dominerer i en tekst

Det er under denne type, man finder de meget anvendte teorier om fremstillings-

¹ Bortset fra et enkelt sted (se note 7) skal jeg ikke i denne artikel komme ind på de terminologiske forskelle, som der eksisterer inden for de forskellige tekstlingvistiske traditioner: begreberne *genre*, *type* og *sort* skal derfor betragtes som synonyme. Jeg skal heller ikke komme ind på genrebetegnelsernes status (er de en del af genstandsfeltet eller tilhører de genreteorien som metasproglig konstruktion?).

former eller tekstsekvenser, f.eks. Werlich (1975) og Adam (1992).

3) tekstens funktion

Mange af repræsentanterne for denne type bygger på enten Karl Bühlers eller Roman Jakobsons kommunikationsmodeller; det gælder f.eks. Grosse (1976) og Vanoye (1983).²

4) udsigelsessituationen eller den 'diskursive forankring' i forhold til kategorier som person, tid og rum

Under denne type finder man f.eks. forsøgene på at videreudvikle Benvenistes klassiske skelnen mellem *histoire* og *discours*, se bl.a. Simonin-Grumbach (1975) og Bronckart & al. (1985).

5) kommunikationssituationen defineret som et sæt af faktorer, der kan tilskrives forskellige værdier (f.eks. kommunikativt formål), og som i forskellige konfigurationer definerer en situation, der fremkalder bestemte tekstgenrer

Under denne type finder man f.eks. register-analysen (Halliday & Hasan (1985) eller Martin (1992)) eller den tradition, som har døbt sig selv "genre analysis" (f.eks. Swales (1990) eller Bhatia (1994)).

6) funktionalstilistikken, dvs. den særlige stil, sproget underkastes, når det bruges inden for bestemte samfundsområder som f.eks. litteratur, videnskab eller administration

De fleste repræsentanter for denne type findes især inden for den østeuropæiske genreforskning, f.eks. Havranek (1929/1964).

(Oversigt fra Schneuwly 1988, 59)³

Jeg har i denne artikel valgt at beskæftige mig med de journalistiske genrer i danske aviser. Ikke kun fordi min daglige forskning ligger inden for området 'mediesprog og medietekster', men også fordi tekstlingvistikken - som jeg håber at kunne vise - kan bringe studiet af de journalistiske genrer et stort skridt videre. De følgende sider indeholder således nogle de refleksioner, jeg har gjort mig under forberedelsen af et forskningsprojekt om "de journalistiske genrer som tekstlingvistisk problem".

Det empiriske materiale, jeg henter eksempler fra, er et minikorpus, som jeg har indsamlet efter dagbladet *Politikens* omlægning af sektioner og layout fra og med den 17. maj 1994. Det består udelukkende af artikler fra 1. sektion med genre-markeringen "portræt" (i alt 14 artikler skrevet af 13 forskellige journalister).⁴

2) Forskellen mellem den 2. og den 3. type er en forskel mellem a) tekst opfattet som resultat af afsenderens brug af bestemte sproglige midler og b) tekst opfattet som realiseringen af en kommunikativ intention.

3) De illustrerende henvisninger i oversigten stammer for størstedelens vedkommende fra Schneuwly (1988), men jeg har suppleret med enkelte nyere henvisninger. Det skal i øvrigt bemærkes, at Schneuwlys egen "typologi over typologierne" ville høre hjemme under pkt. 1.

4) Omlægningen af *Politiken* består mere generelt i a) en reduktion af antallet af sektioner (fra 4 til 3) med dertilhørende omplacering af nyhedsstoffet og b) en ændring af avisens/avisartiklernes globale/lokale paratekst (delvis angivelse af stof-område og delvis markering af de journalistiske genrer: f.eks. "Baggrund", "Analyse", "Interview", "Fem spørgsmål").

2. Medieforskerne og de journalistiske genrer

Medieforskernes eget bidrag til analysen af de journalistiske genrer i de trykte medier kan sammenfattes på følgende vis: man har koncentreret sig om at udpege brede fortælle- eller fremstillingsformer som f.eks. objektiv journalistik og new journalism, man har studeret fortælleroller, eller man har set på bestemte enkeltgenrer som f.eks. reportage, interview eller leder. Men fremfor alt har medieforskernes analyse af de journalistiske genrer været præget af den meget overordnede skelnen mellem to kommunikative funktioner: *information* og *kommentar*.

Ser man i opslagsværker og lærebøger om medier og massekommunikation springer denne skelnen straks i øjnene. I Mortensen et al. (1990, 152 og 242), hvor 'journalistiske genrer' i øvrigt ikke figurerer som selvstændigt opslagsord - man henviser i stedet til 'film', 'journalistiske fortælleformer', 'TV-blandingsgenrer' eller artikler om enkeltgenrer - præsenteres vi ikke alene for denne "grundregel i det meste af den moderne presse", men der skelnes også indirekte mellem "passive genrer" (f.eks. referat og dens videreudvikling i blandingsgenren nyhed med miniinterview) og "aktive genrer" (f.eks. reportage). I Kjørup (1992, 144-149) skelnes der ligeledes mellem de "genrer der formidler information" og de "genrer der formidler meninger". Til den første gruppe hører referatet, reportagen (kommentagen), interviewet, mens den anden gruppe omfatter lederen, kommentaren eller "klummen" (intern afsender-instans) og læserbrevet, kommentaren eller kronikken (ekstern afsender-instans).

Også i egentlige forskningsartikler om de journalistiske genrer finder man den omtalte skelnen mellem information og kommentar. Det kan bl.a. Manca Kosirs artikel "Towards a theory of the journalistic text form" fra *Media, Culture and Society* tjene som eksempel på. Kosir beklager sig over manglen på en egentlig teori om journalistisk kommunikation og herunder en teori om den journalistiske tekstform, men problemet er, at artiklens forfatter ikke selv kommer meget længere end sine forgængere. Med udgangspunkt i en analyse af den journalistiske tekstforms konstituenten: tema, intention, avislæserens forventninger og kommunikationssituation beskriver Kosir de journalistiske tekstformer som "historical categories", der for det første hævdes at tilhøre gruppen af ikke-fiktive, faktuelle tekster, og som for det andet kan fordeles på "(the) two functions which principally devolve on the journalistic text: the informative and the evaluative" (Kosir 1988, 353). I forlængelse af disse to tekstfunktioner, der adskiller sig fra hinanden med hensyn til afsenders tilstedeværelse i teksten, og hvoraf én altid vil være den dominerende (jvf. begrebet om dominans i Jakobsons kommunikationsmodel), inddeler Kosir de journalistiske tekster i to wittgenstein'ske familier: "1. the informative family: news item, report, questionnaire, reportage, statement, interview, round table; 2) the interpretive family: commentary, lead article, humorous item (Glosse), column, portrait, criticism" (Kosir 1988, 358). Man får dog ikke noget at vide om de enkelte genrers prototypiske status inden for de to kategorier.

Hvilken version af denne teori om inddeling af de journalistiske genrer i "news" og "views" man end vælger, så kan den samme kritik fremføres. For det første: ved at skelne mellem *information* og *kommentar* som to overordnede kommunikative funktioner kommer man let til at reproducere et centralt element i den journalistiske selvforståelse, nemlig forestillingen om, at

man kan skelne klart og entydigt mellem *objektiv* og *subjektiv* journalistik. Fastholder man denne skelnen, tvinges man hurtigt til at operere med "blandingsgenrer". For det andet: ved at vælge en uni-kriteriel teori, der bygger på en så bred typologiseringsbasis (den kommunikative funktion), får man det problem, at det bliver svært at sige noget mere specifikt om genreforskelle *inden for* de to kategorier. Dette bliver først muligt, hvis man tager udgangspunkt i en multi-kriteriel teori.

Hvad vi har brug for, er en anden og efter min mening mere "tekstnær" fremgangsmåde. Det er her, at tekstlingvistikkens forskning i tekstgenrer, teksttyper og tekstsorter kommer ind i billedet.

3. Tekstlingvistisk projekt: de journalistiske genrer

Det forskningsprojekt, jeg forestiller mig, består af to komplementære delprojekter:

1) en *socio-pragmatisk analyse* af journalisternes "genre-kompetence" betragtet som en integreret del af deres kommunikative og sproglige selvforståelse, og

2) en *lingvistisk analyse* af de journalistiske genrer som tekster.

Jeg skelner imellem disse to projekter, fordi jeg er af den opfattelse, at (analysen/brugen af) tekstgenrer har vidt forskellig status, alt efter om genrerne defineres som del af en bestemt fagkommunikation (*in casu* journalisternes) eller betragtes som genstand for en sprogvidenskabelig undersøgelse. De genre-systemer, journalisterne opstiller eller arbejder ud fra, er sjældent udtømmende og bygger i langt de fleste tilfælde på heterogene kriterier (information/kommentar, eksternt/intern afsender, tekstens længde osv.), som skifter fra genre til genre. De genre-systemer, tekstlingvisterne forsker i, skal derimod i princippet altid være udtømmende og vil derfor også forudsætte en mere dybtgående metode-diskussion.⁵ I den forstand vil der altid være flere konkurrerende genre-systemer - nogle "praktiske", andre "teoretiske" - som ikke kan reduceres til hinanden. Men dette er selvfølgelig ikke ensbetydende med, at de ikke kan være genstand for fælles diskussion journalister og sprogforskere imellem.

DELPROJEKT I:

En socio-pragmatisk analyse af journalisternes "genre-kompetence" betragtet som en integreret del af deres kommunikative og sproglige selvforståelse

Fremgangsmåde:

Analysen af journalisternes "genre-kompetence" foretages på grundlag af: a) journalistiske håndbøger (til undervisning mv.) og journalistiske manualer

⁵ Denne metode-diskussion må tage stilling til spørgsmål, som kan fordeles på i alt tre niveauer: a) *hvilken klassifikationsmodel?* (f.eks. den "aristoteliske" model versus den "wittgensteinske" eller prototypiske model); b) *hvilken type kriterier?* (= genrens "intension"-interne/eksterne kriterier, uni-kriterielle modeller versus multi-kriterielle modeller) og c) *hvilken gyldighedsbasis?* (= genrens "ekstension", dvs. format, deltekst, heltekst eller kommunikationssituation).

(udformet på de enkelte dagblade) og b) en skriftlig identifikationstest med kommentarer, som en udvalgt gruppe af journalister/redaktionssekretærer skal gennemføre.⁶

F.eks. kunne jeg godt tænke mig at undersøge, hvilken "genre-kompetence" der ligger til grund for journalisternes delvise genre-markering af avisartiklerne i *Politiken*. Hvorfor figurerer navnene på visse genrer i den lokale paratekst, dvs. rubrikker og indledninger omkring den enkelte avistekst, mens andre artikler ikke er genre-markerede? Hvilke kriterier ligger til grund for klassifikationen?

DELPROJEKT II:

En lingvistisk analyse af de journalistiske genrer som tekster

Fremgangsmåde:

Det er netop ved at analysere genrerne som tekster, at forskningen i de journalistiske genrer kan gøre fremskridt, ikke mindst i forhold til de tilgange, der tager udgangspunkt i teorier om kommunikative eller tekstuelle funktioner. En sådan tekstlingvistisk tilgang implicerer:

a) at de journalistiske genrer analyseres som en integreret del af mediernes *kommunikative dynamik*, dvs. som en del af en fortløbende nyhedsformidling, som genrerne ofte påvirkes af, og som derfor kan føre til mere eller mindre omfattende genre-transformationer. Jeg opfatter med andre ord den enkelte journalistiske genre som en størrelse, der meget hurtigt kan ændre sig, og hvis genre-konventioner er meget smidige.

Det tidligere omtalte minikorpus af portrætartikler fra *Politiken* blev indsamlet 15 dage før og 15 dage efter udskrivelsen af folketingsvalget i august 1994. Den ændring i nyhedsstrømmen, som dette uundgåeligt måtte medføre, forårsagede også hurtigt en genre-transformation: der blev skabt en ny underkategori af portrætgenren kaldet "valgprofil" (placeret under den globale paratekst: "Valg '94").

b) at de journalistiske genrer analyseres sådan som de optræder på *avissiden*, dvs. i det "tekstuelle landskab". Herved opdager man bl.a., at de journalistiske genrer meget ofte danner hierarkisk opbyggede genre-mønstre. Ved *genre-mønster* forstår jeg en gruppe af avistekster tilhørende to eller flere forskellige genrer, men omhandlende den samme nyhed eller det samme tema. Der gøres brug af forskellige tekststrategier for at forbinde teksterne i et sådant genre-mønster med hinanden.

Analysen af portrætartiklerne i *Politiken* viser, at 11 ud af de 14 artikler indgår i genre-mønstre bestående af fra 2 til 4 forskellige tekster/genrer (inklusive portrætartiklen), der for to tredjedele vedkommende er placeret under den globale paratekst "Indland" eller "Erhverv" (kun tre artikler er placeret under "Udland"). Analysen viser også, at en portrætartikel som regel er placeret i det hierarkiske genre-mønster på en underordnet plads i forhold til

⁶ Litteraturen om brug af fagspecialister som informanter eller *language consultants* er ikke omfattende, men der kan henvises til bl.a. Selinker (1979) og Huckin & Olsen (1984). De mange problemer ved denne fremgangsmåde diskuteres i Bhatia (1994).

genrer som f.eks. reportage eller nyhed med miniinterview.

3) at de journalistiske genrer analyseres med udgangspunkt i deres *tekstformer*. Dette sidste punkt kan naturligvis gribes an på mange forskellige måder. For portrætartiklens vedkommende kunne man f.eks. analysere relationerne på det tekstuelle makro-niveau. Det kunne gøres med udgangspunkt i Teun van Dijks teori om skematiske superstrukturer eller med udgangspunkt i Jean-Michel Adams teori om tekstsekvenser. Denne sidste teori har den store fordel, at Adam har beskæftiget sig indgående med den deskriptive tekstsekvens, der må formodes at spille en vigtig rolle i netop portrætartikler. Der er dog intet til hinder for, at man kombinerer de to analysemetoder, da de efter min mening befinder sig på to forskellige planer: van Dijks teori omhandler i sidste instans de kompositionelle aspekter af teksten, mens Adams teori vedrører de deskriptive, narrative, forklarende eller argumenterende tekstsekvenser, som kompositionens afsnit er udfyldt med.⁷

4. Den skematiske superstruktur i portrætartikler

Hvis vi i forlængelse af Rastier (1989, 37 og 40) definerer genre som a) det, der knytter en tekst sammen med en bestemt diskurs, dvs. en bestemt sprogbrug, som er forbundet med en bestemt social praksis, og som b) et program bestående af positive eller negative konventioner, der regulerer tekstproduktion, tekstform og tekstreception, kan vi opfatte portrætartiklens skematiske superstruktur og de typer af tekstsekvenser, der udfylder denne, som en del af realiseringen af programmet for tekstgenren "portrætartikel" inden for den journalistiske diskurs.

En analyse af mit minikorpus viser, at den *prototypiske* superstruktur i *Politikens* portrætartikler har følgende form:

1. KARAKTERISTIK AF PERSON (= indledning)
- [2. KOBLING TIL GENRE-MØNSTER]
3. PERSONENS OFFENTLIGE LIV
4. PERSONENS PRIVATE LIV (= afslutning)

Portrætartiklen indledes med en kort karakteristik af den person, som portrætteres. Denne del af den skematiske superstruktur er normalt udfyldt med en beskrivende tekstsekvens:

- (1) Jan Birket-Smith er mere cool end kolerisk, når der er stress på.
- (2) Uøkonomisk, optimistisk og modig. Det er tre klare streger i portrættet af den 51-årige Ole Grønning.
- (3) Det er en musikalsk formand [...]

⁷ Når jeg om van Dijk siger "i sidste instans", skyldes det, at hans teori ikke er helt entydig. I sin bog *Macrostructures* (1980, 112-121) analyserer han *tekstgenrer* ("scholarly papers", "newspaper articles") og *teksttyper* ("narratives", "arguments"), som om de befandt sig på samme analyseniveau; men der er jo intet til hinder for, at en avisartikel kan være narrativ eller argumentativ hvad teksttype angår, samtidig med at den forbliver en avisartikel hvad genre angår.

Hvis portrætartiklen indgår i et genre-mønster, følges karakteristikken af et afsnit⁸, hvor forbindelsen til den overordnede nyhed etableres. Den tekststrategi, som anvendes i denne kobling, består ofte i at fremstille personens egenskaber som et middel:

- (1) Og det vil komme ham til gavn som leder af slaget på den tidligere flådestation Holmen, hvor 10.000 græsrodder fra hele verden til marts næste år mødes til mega-lobby-samling. [...]
- (2) Det er nok mest de to sidstnævnte egenskaber, han får brug for i sit nye job som delegationschef i Internationalt Røde Kors i Bosnien. [...]
- (3) [...], der er favorit til posten som formand for Københavns cirka 4000 folkeskolelærere.

I nogle eksempler vendes rækkefølgen mellem de to første afsnit i superstrukturen om:

- (4) Det er ikke første gang, at Erling Sonnich Thomsen kritiserer DSBs manglende beredskab ved gifttransporter i Danmark. Gennem de sidste 25 år har lektoren fra Den Farmaceutiske Højskole i København holdt et vågent øje med giftige sager [...]. Han er en kritisk og stædig mand [...].
- (5) Det var hverken popularitet blandt medlemmerne eller mange års stræben i Det Radikale Venstres ungdomsorganisation, der i april skaffede den 22-årige Morten Rixen posten som formand for Radikal Ungdom af 1994. Personligt initiativ og hårdt benarbejde skaffede Rixen til tops i ungdomsorganisationen [...].

I eksempel (4-5) er der tale om kobling til en fortidig begivenhed (forklarende tekstsekvens), men der i eksempel (1-3) er kobling til en fremtidig begivenhed.

Derpå følger et afsnit, hvor personens offentlige liv skildres. Denne del er meget ofte udfyldt af narrative tekstsekvenser:

- (2) Karrieren startede ellers med et kort ophold på Søværnets Officerskole, hvorefter Grønning fik nok af at danse lanciers med de øvrige, mandlige officer-aspiranter. Han fik i stedet hyre som lærer på et skoleskib og blev så glad for at undervise, at han valgte at søge ind på seminariet. Han blev lærer i 1969 [...].
- (4) Han aftjente sin værnepligt i Civilforsvaret fra 1960 til 1962, og efter Simmersted-ulykken i 1972, som var den første alvorlige giftulykke i landet, blev han tilknyttet Civilforsvarsstyrelsen som kemisk konsulent. Men i 1988 blev han fyret, officielt på grund af samarbejdsvanskeligheder [...].

Endelig afsluttes portrætartiklens skematiske superstruktur med et kort afsnit om personens private liv (familieforhold, fritidsinteresser osv.):

- (1) Men såvel hustruen som de to halvstore børn derhjemme på Østerbro har vist efterhånden vænnet sig til hans rastløse jagt på udfordringer i den globale udviklings tjeneste.
- (3) Når han ikke dyrker det fagpolitiske, bruger Jan Trojaborg tiden på familien, konen Mette og deres to voksne børn. Og når arbejdet og familien ellers tillader det, spiller han indendørsfodbold, og lytter til big bands og rejser til Italien.
- (4) Når giften ikke kalder, bruger han tiden i huset og haven i Fredensborg, gerne med familien omkring sig.

Selv om der findes tekster i mit minikorpus, som ikke følger denne prototypiske superstruktur - det gælder f.eks. de artikler, som ikke indgår i et genre-mønster - er det slående, hvor fast strukturen og afsnittenes rækkefølge og udfyldningen med tekstsekskvenser er. Det kunne i denne forbindelse være interessant at undersøge, om denne specifikke del af realiseringen af programmet for tekstgenren "portrætartikel" blot har en rent kognitiv status hos tekstproducenterne, eller om den også har en ekstern status i form af en eksplicit formuleret "genre-opskrift" i en manual for journalisterne på dagbladet *Politiken*.

5. Afsluttende bemærkninger

Ovenstående analyse af den skematiske superstruktur i *Politikens* portrætartikler er af rent eksplorativ art og skal gøres langt mere detaljeret hvad angår de tekststrategier, som bringes i anvendelse. Alligevel håber jeg, at den kan vise, hvordan en tekstlingvistisk analyse sætter os i stand til at sige noget mere "tekstnært" om såvel de informerende som de kommenterende journalistiske genrer.

Tilbage står naturligvis en lang række spørgsmål, som der ikke er plads til at tage op i denne artikel, men som har krav på et svar: Hvordan forholder de genre-markerede portrætartikler sig til andre person-beskrivende tekster i *Politiken* (f.eks. under den globale paratekst "Nyt om navne" eller "Dagens navne")? Hvad med de portrætterende deltekster, som man ofte finder indlejret i andre journalistiske genrer (f.eks. reportage eller interview). Og genfinder man den samme skematiske superstruktur i andre danske dagblades portrætartikler?

Referencer:

- Adam, J.-M. (1992). *Les textes: types et prototypes*. Paris: Nathan.
- Bhatia, V. (1994). *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. London: Longman.
- Bronckart, J. P. et al. (1985). *Le fonctionnement des discours Un modèle psychologique et une méthode d'analyse*. Paris: Delachaux & Niestlé.
- Grosse, E. U. (1976). *Text und Kommunikation*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Halliday, M. & Hasan, R. (1985). *Language, context, and text: aspects of language in a social-semiotic perspective*. Oxford: Oxford U.P.
- Havranek, B. (1929/1964). The functional differentiation of the standard language. In P. L. Garvin (red.). *A Prague School Reader on Esthetics, Literary Structure and Style*. Washington D.C.: Georgetown U.P.
- Huckin, T. & Olsen, L. (1984). On the use of informants in LSP discourse analysis. In A. Pugh & J. Ulijn (red.). *Reading for Professional Purposes*. London: Heinemann.
- Kjørup, S. (1992). *Medier og mennesker*. København: Dansk lærerforening.
- Kosir, M. (1988). Towards a theory of the journalistic text form. In *Media, Culture and Society* vol. 10, 345-361.
- Martin, J. (1992). *English Text. System and Structure*. Amsterdam: John Benjamins.
- Mortensen, F. et al. (red.) (1990). *Mediehåndbogen*. København: Gyldendal.
- Rastier, F. (1989). *Sens et textualité*. Paris: Hachette.
- Sandig, B. (1972). Zur Differenzierung gebrauchssprachlicher Textsorten im Deutschen. In E. Gülich & W. Raible (red.). *Textsorten. Differenzierungskriterien aus linguistischer Sicht*. Frankfurt/M: Athenäum.
- Schaeffer, J.-K. (1989). *Qu'est qu'un genre littéraire?* Paris: Le Seuil.
- Schneuwly, B. (1988). Quelle typologie de textes pour l'enseignement. Une typologie des typologies. In J.-L. Chiss et al. *Apprendre/Enseigner à produire des textes écrits*.
- Selinker, L. (1979). On the use of informants in discourse analysis and 'language for specialized purposes'. In *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 17(3).
- Simonin-Grumbach, J. (1975). Pour une typologie des discours. In J. Kristeva et al. (red.). *Langue, discours et société. Pour Emile Benveniste*. Paris: Le Seuil.
- Swales, J. (1990). *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge U.P.
- Vanoye, F. (1983). Fonctions du langage et pédagogie de la communication. In *Pratiques* 40.
- Werlich, E. (1975). *Typologie der Texte. Entwurf eines textlinguistischen Modells zur Grundlegung einer Textgrammatik*. Heidelberg: Quelle & Meyer.